

Eduskunta, Valtiovarainvaliokunta, Työ- ja elinkeinojaosto

**Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi
vuodelle 2022 Teema: Matkailun tilannekatsaus ja matkailun edistäminen
vuoden 2022 valtion talousarvioehdotuksessa (PL 32)**

Matkailun tilannekatsaus

Matkailun kokonaiskysyntä vuonna 2019 oli ennakkotietojen mukaan 16,3 mrd. euroa ja ennen koronapandemiaa tehdyn arvion mukaan matkailun kokonaiskysynnällä on mahdollisuuksia kasvaa jopa 20 mrd. euroon vuoteen 2028 mennessä. Matkailun kokonaiskysynnästä noin 30 prosenttia (5,3 mrd. euroa) muodostui matkailuviennistä (ulkomaisten matkailijoiden rahankäyttö Suomessa), noin 15 prosenttia (2,3 mrd. euroa) suomalaisten ulkomaanmatkailusta jäävästä kotimaan osuudesta ja lähes 55 prosenttia (8,7 mrd. euroa) kotimaanmatkailusta.

Ennen koronapandemiaa Suomen matkailuala kasvoi ja kansainvälistyi nopeasti. Matkailukysyntä kasvoi noin neljän prosentin vuosivauhtia vuosina 2017–2019. Ulkomainen matkailukysyntä kasvoi keskimäärin kahdeksan prosenttia vuodessa ja kotimainen (sis. kotimaanmatkailun ja suomalaisten ulkomaanmatkailusta Suomeen jäävän kulutuksen osuuden) matkailukysyntä kaksi prosenttia vuodessa.

Matkailun osuus bkt:sta vuonna 2019 säilyi 2,7 prosentissa kuten vuonna 2018. Vuonna 2019 matkailu oli Suomen kolmanneksi suurin palveluviennin ala (osuus palveluviennistä 16 %) ja ulkomaisten matkailijoiden Suomeen jättämät tulot olivat arviolta 5,3 mrd. euroa (vrt. esim. vuosi 2017: 4,6 mrd. euroa). Luvut koskevat pelkästään suoria matkailutuloja. Alalla on myös merkittäviä kerrannaisvaikutuksia – yksi matkailueuro tuo arviolta 61 senttiä lisäarvoa muille toimialoille. Paikkasidonnaisena toimialana matkailu vahvistaa myös tasapainoista aluerakennetta.

Vuonna 2019 matkailualan noin 28 500 yritystä (pääosin mikroyrityksiä) työllistivät 154 000 henkilöä (5,8 % kokonaistyövoimasta). Matkailutoimialojen työllisten määrä lisääntyi 4,3 prosentilla vuoteen 2018 verrattuna. Lisäksi vuokratyövoiman käyttö alalla on yleistä; vuonna 2018 hotelli- ja ravintola-alalla tehtiin vuokratyötä arviolta 11 miljoonaa työtuntia, mikä vastaa noin 5600 täysiaikaiseksi muutettua työpaikkaa. Matkailuala työllistää paljon nuoria, joiden osuus työntekijöistä on 30 prosenttia. Matkailuala tulee pysymään työvoimavaltaisena ja ennen pandemiaa tehdyn

arvion mukaan matkailun arvioitiin vuonna 2028 työllistävän jo 164 000 henkilöä. Vuokratyövoiman käytön arvellaan kasvavan rinnalla.

Koronapandemia katkaisi matkailualan kasvukehityksen. Pandemian vaikutuksesta tehdyt rajoitukset Suomessa ja kansainvälisesti syöksivät matkailukysynnän laskuun ja lopulta lähes pysähdyksiin maaliskuusta 2020 alkaen. Arvioiden mukaan vuonna 2020 suomalaiset ja ulkomaiset matkailijat käyttivät Suomessa rahaa 7 mrd. euroa (-42 %) vähemmän kuin vuonna 2019. Kotimaanmatkailun kysyntä on vilkastunut nopeasti tartuntatilanteen parannuttua ja rajoitusten lievennettyä. Kysyntä on kuitenkin yhtä nopeasti myös kääntynyt laskuun, kun rajoituksia on kiristetty. Erityisesti kesällä 2021 ulkomaanmatkailuun liittyvä epävarmuus innosti suomalaiset matkailemaan kotimaassa.

Työ- ja elinkeinoministeriön, Visit Finlandin, Tilastokeskuksen, MaRa ry:n ja Suomen matkailualan liitto ry:n SMAL yhteistyönä laatiman arvion mukaan vuonna 2021 matkailijoiden kulutus pienenee 30–40 prosenttia Suomessa. Kysynnän näkymät vaihtelevat huomattavasti alueittain. Arvion mukaan kestää ainakin vuoteen 2023 ennen kuin kysyntä palautuu vuoden 2019 lukuihin. Kansallisella tasolla matkailukysynnän ja -työllisyyden palautuminen ja kasvu ovat riippuvaisia erityisesti ulkomaisen kysynnän elpymisestä. Matkailun alueellisen tilinpidon tietojen perusteella voidaan olettaa, että matkailutyöllisten osuuden ja ulkomaisen matkailukysynnän välillä on vahva korrelaatio. Niissä neljässä maakunnassa (Ahvenanmaa, Lappi, Uusimaa, Etelä-Karjala), jossa ulkomaisen matkailukysynnän osuus on koko maan keskiarvoa suurempi, myös matkailutyöllisten osuus on koko maan keskiarvoa suurempi.

Koronapandemian vuoksi yöpymiset Suomen majoitusliikkeissä laskivat vuonna 2020 vuoden 1995 tasolle. Kotimaisten matkailijoiden yöpymisten määrä väheni 25 prosenttia ja ulkomaisten matkailijoiden peräti 68 prosenttia vuodesta 2019. Tammi-elokuussa 2021 Suomen majoitusliikkeissä yövyttiin 8 prosenttia enemmän kuin vuoden 2020 vastaavana ajanjaksona. Kotimaisten matkailijoiden yöpymiset lisääntyivät lähes 24 prosenttia ja ulkomaisten vähenivät lähes 59 prosenttia vuodesta 2020. Yöpymiset tärkeimmistä matkailijamaista (Venäjä, Saksa, Iso-Britannia, Ruotsi) laskivat. Vuonna 2021 kotimaiset vapaa-ajan yöpymiset ylittivät heinäkuussa (+30 %) ja elokuussa (+18 %) vuoden 2019 vastaavien ajanjaksojen tason.

Koronaviruksen aiheuttaman pandemian vaikutus palvelujen ulkomaankauppaan näkyy etenkin matkailun ja kuljetuspalveluiden kohdalla. Matkailuvienti kuvastaa Suomeen kohdistuneesta vapaa-ajan ja työskentelyyn liittyvästä matkailusta saatavia tuloja, kun taas kuljetusvienti

kuvastaa muun muassa ihmisten kuljettamisen lisäksi myös tavaroiden rahtausta. Kuljetuspalveluiden vienti ja tuonti ovat siis kytköksissä matkailuun ja tavaroiden ulkomaankauppaan liittyvään logistiikkaan.

Verrattaessa matkailun ja kuljetuspalveluiden viennin arvoa vuoden 2021 toisella neljänneksellä suhteessa vuoden 2019 toiseen neljännekseen voidaan havaita, että nämä kaksi palveluerää selittävät hyvin suuren osan palveluviennin laskusta. Kuljetuspalveluita vietiin kuluneella neljänneksellä 0,5 miljardin euron verran vähemmän kuin toisella vuonna, kun taas matkailusta saatiin tuloja 0,6 miljardin euron verran vähemmän. Jos koko palveluviennin arvo supistui yhteensä 1,5 miljardia euroa kahden vuoden takaiseen tasoon verrattuna, niin näiden palveluerien vähentyminen kattaa tuosta laskusta noin 75 prosenttia.

Suomalaisten tekemien vapaa-ajanmatkojen määrä kotimaassa lisääntyi touko-elokuussa 2021 lähes kolmanneksen edellisvuodesta. Ulkomaanlentojen määrä alkoi myös hiljalleen lisääntyä kesää kohden, mutta lentäen tehtyjä ulkomaanmatkoja oli touko-elokuussa kuitenkin yhä 90 prosenttia vähemmän kuin koronapandemiaa edeltävänä aikana kaksi vuotta sitten. Mökkilomailun suosio jatkui vahvana. Esimerkiksi Lomarengas on kertonut, että kotimaan vuokramökkejä varattiin lokakuussa 2021 normaalitilanteeseen verrattuna tuplasti ja joulukuun 2021 kysyntä on kaksinkertaistunut viime vuoteen verrattuna. Lomarenkaasta kuitenkin arvioidaan, että kehitys tuskin jatkuu samanlaisena, kunhan kuluttajien luottamus ulkomaille matkustamisen suhteen palautuu.

Tilastokeskuksen (27.9.2021 Kuluttajien luottamus -kysely) mukaan suomalaisten kuuden kuukauden ostoaikomukset kotimaan lomamatkan osalta ovat vahvat (70 % kuluttajista, vrt. syyskuu 2019 64 %), kun taas ulkomaan lomamatkoissa (43 % kuluttajista, vrt. syyskuu 2019 59 %) luottamus on huomattavasti heikentynyt vuoden 2019 vastaavaan ajankohtaan verrattuna.

Suomen Yrittäjien, Finnvera Oyj:n sekä työ- ja elinkeinoministeriön teettämän pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan Pk-yritysbarometrin syksyn 2021 tietojen mukaan matkailualan lähiajan suhdannenäkymät ovat hienoisesti koko maata ja muita toimialoja myönteisempiä. Tulevaisuudennäkymät koetaan alalla kuitenkin yhä muita toimialoja negatiivisempina. Suhdannenäkymät henkilökunnan määrän osalta ovat positiiviset, mutta työllistämisedotukset ovat heikommat kuin toimialoilla keskimäärin. Suhteessa muihin aloihin, matkailualalla koetaan, että kriisin vaikutukset eivät ole vielä täysin tiedossa.

Matkailualalla on myös muita aloja selkeämmin panostettu uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen.

Matkailualan elpymisen kannalta ratkaisevaa on kokoontumisrajoitusten poistamisen ja valtioiden välisten rajojen avaamisen lisäksi lentoliikenteen toipuminen koronakriisistä kotimaassa ja ulkomailla. IATA:n arvion mukaan lentoliikenne palautuu vasta vuonna 2023. Ratkaisevaa on myös matkailijoiden kokema turvallisuudentunne, jonka edistämiseksi alan on tehtävä töitä yhdessä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa. Tutkimukset¹ osoittavat, että matkustamisen ja matkailun elpymiseen vaikuttavat asiat eivät ole matkailuyritysten toiminnasta riippuvaisia vaan luottamus hallinnon tuottamaan tietoon, rokotekattavuuden saavuttaminen ja maahan tulon käytännöt ovat tärkeämpiä selittäviä tekijöitä. Viestinnän onnistumisella on suora vaikutus matkailuyritysten liikevaihdon ja matkailijoiden varausten mahdollistamiseen. Pandemia on muuttanut ihmisten matkustus- ja lentojen varauskäyttäytymistä aiempaa lyhytjänteisemmäksi.

Pandemian myötä ihmisten arvot, tarpeet ja tottumukset ovat murroksessa ja muokkaavat matkailuun kohdistuvia odotuksia: turvallisuus, elämyksellisyys ja ympäristötietoisuus vahvistuvat. Tarve uusien toimintamallien ja matkailupalveluiden kehittämislle kasvaa. Suomella on hyvät mahdollisuudet vastata matkailun muutokseen; työtä kestävä matkailun ja alan digitalisaation edistämiseksi on tehty pitkäjänteisesti ja Suomi nähdään ulkomailla turvallisena, ainutlaatuisia luonto- ja kulttuurielämyksiä tarjoavana kiinnostavana matkakohteena.

Matkailun edistäminen vuoden 2022 valtion talousarvioehdotuksessa

Vuonna 2022 työ- ja elinkeinoministeriön tavoitteena on tukea Suomen matkailualan elpymistä ja uudistumista muuttuneessa matkailun toimintaympäristössä. Tavoitteena on kehittää matkailuyritysten liiketoimintamahdollisuuksia vahvistamalla Suomen houkuttelevuutta matkakohteena kansainvälisillä markkinoilla, panostamalla kansainvälisten kohderyhmien toiveiden mukaisesti räätälöityjen matkailupalveluiden tuotekehitykseen sekä edistämällä matkailuyritysten yhteistyötä ja osaamista erityisesti matkailun kestävyudessa, digitalisaatiossa ja tiedolla johtamisessa.

Toimenpiteet edistävät Suomen matkailustrategian 2019–2028 ja matkailua koskevan hallitusohjelmakirjauksen (*”Käynnistetään kansallinen matkailun*

¹ [European Travel Commission; Monitoring sentiment for domestic and intra-European travel – wave 7, July 2021](#); Villacé-Molinero, T. et al. (2021) Understanding the New Post-COVID-19 Risk Scenario: Outlooks and Challenges for a New Era of Tourism. *Tourism Management* 86.

ohjelmakokonaisuus, jonka avulla jatketaan matkailualan kestävästä kasvusta ja tuetaan matkailuyrittäjyyden lisääntymistä”) toimeenpanoa.

Työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla olevien matkailun edistämisen toimenpiteiden keskeisenä toteuttajana on Business Finlandin Visit Finland -yksikkö. Visit Finlandin tehtävänä on Suomeen suuntautuvan matkailun edistäminen. Business Finlandin toimintamenomäärärahoja käytetään Suomeen suuntautuvan matkailun edistämiseen (Visit Finland) vuonna 2022 14,8 milj. euroa (9,8 milj. e + RRP/matkailualan kestävästä ja digitaaliseen kasvuun 5 milj.). Lisäksi vuonna 2022 Business Finlandilla on 2 milj. euron (RRP/matkailualan kestävästä ja digitaaliseen kasvuun) myöntövaltuus matkailuyritysten sekä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä vahvistaviin avustuksiin. Avustukset myönnetään uudessa matkailun TKI-rahoitusohjelmassa avattavassa haussa kilpailuna rahoituksena. Matkailun TKI-rahoitusohjelma täydentää Business Finlandin jo olemassa olevia ja myös matkailualan toimijoiden haettavissa olevia rahoitusmahdollisuuksia.

Matkailualan kestävästä ja digitaaliseen kasvuun kohdennetulla RRP-lisärahoituksella vahvistetaan alan tulevaisuudennäkymiä ja rakennetaan alan kasvun mahdollisuuksia pidemmällä aikavälillä. Valitut toimenpiteet laajentavat ja syventävät aiemmin aloitettua työtä kestävyiden ja digitalisaation parissa. Toimeenpanossa voi vuotta 2022 koskien kuitenkin ilmetä haasteellisuutta, koska pandemian vuoksi matkailuyritysten taloudellinen tilanne ja työvoimapula ovat paikoitellen yhä erittäin haasteellisia. Matkailuyrityksillä ei ole välttämättä resursseja osallistua toimenpiteisiin tai soveltaa tarjottuja työkaluja.

Vuoden 2022 päätoimenpiteet matkailun kestävästä ja digitaalisen kasvun ja uudistumisen kiihdyttämiseksi osana Business Finlandin toimintaa (Visit Finlandin kehittämistoimenpiteet 5 milj. euroa, Business Finlandin matkailun TKI-ohjelma 2 milj. euroa, yhteensä 7 milj. euroa):

- Vahvistetaan Sustainable Travel Finland -ohjelman kautta matkailuyritysten ja -alueiden osaamista toteuttaa kestävästä kehityksen periaatteita ja Agenda 2030 -tavoitteita omassa toiminnassaan ja matkailupalveluissaan, lisätään matkailun hiilijalanjälkilaskuri osaksi ohjelmaa sekä edistetään kestävästä matkailupalveluista koostuvien matkapakettien muodostumista.
- Käynnistetään matkailun tiedolla johtamisen kansallisen toimintamallin toteutus ja aloitetaan matkailijatutkimuksen (matkailijoiden rahankäyttöä ja matkustuskäyttäytymistä kuvaava tutkimus) uudistaminen.

- Vahvistetaan matkailualan digitalisaatiota Matkailun digitielikartan toteuttamisella, ml. matkailupalvelujen myynnin mahdollisuuksia lisäävän Visit Finland DataHubin (matkailupalvelujen tietovaranto) jatkokehittämisellä sekä potentiaalisia matkailijoita palvelevan visitfinland.com -verkkosivuston uudistamisella ja alustojen keskinäisellä integraatiolla.
- Käynnistetään uusi matkailun TKI-rahoitusohjelma, julkaistaan ensimmäinen hakuilmoitus ja tehdään hakua koskevat rahoituspäätökset. Matkailualalle kohdennetun TKI-rahoitusohjelman tavoitteena on matkailualan TKI-intensiivisyyden nostaminen sekä matkailuyritysten, korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyön vahvistaminen.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan pandemian aiheuttaman kriisin jälkeen matkailun kestävä kasvun ja uudistumisen aikaansaaminen edellyttää vahvaa panostusta kansallisiin koordinoiviin toimenpiteisiin ja alueriippumattomasti tarjolla olevien työkalujen ja osaamisen vahvistamisen kehittämiseen. Visit Finlandin toteuttamat Sustainable Travel Finland -ohjelma ja Visit Finland DataHub ovat esimerkkejä työkaluista, joiden avulla kaikille Suomen matkailuyrityksille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää osaamistaan ja oman liiketoimintansa kestävyyttä ja digitalisaatiota.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan Suomi on houkutteleva matkakohde ulkomaisille ja kotimaisille matkailijoille. Houkuttelevuudesta tulee huolehtia paitsi kannustamalla matkailuyrityksiä kehittämään omaa toimintaansa, mutta myös panostamalla Suomen matkailulliseen näkyvyyteen erityisesti kansainvälisillä markkinoilla. Pandemian jälkeen Suomi joutuu muiden matkakohteiden tavoin panostamaan aiempaa vahvemmin ja tehokkaammin Suomen tunnettuuden jälleenrakentamiseksi. RRP-lisärahoitusta ei voida hyödyntää Suomen kaupallisen matkailumaakuvatyön vahvistamisessa. Työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan matkailun edistämistyössä prioriteettina tulisikin olla Visit Finlandin työn ja toimintaresurssien vahvistaminen.